

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2016:B1

Åtgärder på Eriksbergs kvarn

Omläggning av tak, lagning av tak i kvarnkammare samt fönster

Antikvarisk medverkan

Fröänge 3:6
Västra Skedvi socken
Västmanlands län

Anders Frid

Åtgärder på Eriksbergs kvarn

Omläggning av tak, lagning av tak i kvarnkammare samt fönster

Antikvarisk medverkan

Fröänge 3:6
Västra Skedvi socken
Västmanlands län

Anders Frid

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2016

Omslagsfoto: Eriksbergs kvarn, 2016-09-07. Fotograf Anders Frid, Vlm_kmvAF-1517.

Foto: Där inget annat anges är fotografierna tagna av Anders Frid, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-19-5

Inledning

Christer Torstensson beviljades bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, översyn av tak, åtgärder i kvarnkammarens tak samt renovering av fönster av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2015-09-22, dnr 434-4806-11. Västmanlands läns museum har haft uppdraget som antikvarisk medverkan i ärendet genom bebyggelseantikvarie Anders Frid som även skrivit den efterföljande rapporten. Arbetena utfördes under augusti och september 2016 av Mats Arnelind, MA Bygg AB.

Historik

Fastigheten ligger vid Eriksbergs handels- och kvarnplats invid Eriksbergsbäcken några kilometer sydväst om Västra Skedvi kyrkby. På bäckens norra sida finns en nedlagd lanthandel och en liten bensinstation, tvättstuga och ett bostadshus. Söder om bäcken ligger Eriksbergs kvarn och det som en gång var mjölnarbostaden.

Kvarnbyggnaden uppfördes 1845 och byggdes på med vindsvåning på 1910-telet. Kvarnen fungerade till stor del som foderkvarn, men då jordbruket i bygden avvecklades tidigt och de kvarvarande gårdarna skaffade sig egna kvarnar minskade verksamheten vid mitten av 1900-talet. Kvarnen bedrev dock verksamhet fram till 1994.

Byggnaden har en exteriör som är präglad av ombyggnationen på 1910-talet. På 1960-talet togs kvarnens vattendrivna turbiner ur bruk och ersattes med indragen el. I samband med detta revs den befintliga kvarnrännan.

Kvarnen består av en källargrund vars mur är murad med obearbetad sten i bruk. Den nordöstra långsidan är senare gjuten i betong. Stommen är av liggtimmer med laxade knutar och vindsvåningen är en regelstomme. Sockeln är delvis putsad och fogstruken. Tre av husets fasader har synligt timmer, vindsvåningen och fasaden mot ån är klädda med locklistpanel. Huset är målat med röd slamfärg med vita knutar, vindskivor och fönsterfoder. Sadeltaket är belagt med enkupigt lertegel ochnockbrädor. Kvarnens interiör är välbevarad från tiden när kvarnen användes med turbiner, kvarnhjul och andra tekniska detaljer.

En större restaurering genomfördes 2001-2002. Då gjordes en genomgång av hela taket, med byte av trasigt tegel, ny strö- och bärläkt, nya vindbrädor, tjärning av taknock samt nya dropplistor vid fönstren. Oljehärdad masonit lades på hela taket. Dessutom gicks alla fönster igenom förutom det källarfönster som restaurerats nu. 2004 gjöts en ny betonggrund där stengrunden rasat in. Arbetet utfördes av Skultunabyggen och Jan-Olof Björklund.

Eriksberg ligger inom utpekat område för värdefull miljö i KMV-programmet för Köpings kommun och kvarnbyggnaden klassades som kulturhistoriskt intressant vid en byggnadsinventering som genomfördes 1982 av läns museet. Kvarnen är en av få kvarnbyggnader som finns kvar i länet.¹

¹ Historikdelen är ett utdrag ur Fredrik Ehltons byggnadsvårdsrådgivning för Fröänge 3:6, Dnr: VLM 110264.

Byggnadsvårdsåtgärder

Översyn av tak

Undertaket och läkten visade sig vara i gott skick, varför endast byte av skadade tegelpannor blev aktuellt. Fastighetsägaren Christer Torstensson lyckades komma över ett parti begagnade enkupiga lertegelpannor, lika de befintliga. Totalt hämtade han 740 pannor från Rosendal, en utgård till Vestlandaholm cirka två kilometer från Eriksbergs kvarn. Totalt lades byttes cirka 175 tegelpannor ut på kvarnens tak. Resterande pannor, cirka 560 stycken, lagras inne i kvarnen.

Nockbrädan i trä var i sämre skick och därför beslutades i samråd med länsstyrelsen om att den ska skyddas med plåt. De galvaniserade plåtarna är 2,5 meter långa och har en sju centimeter lång skarv. De tillböckades av Skinnskattebergs Plåtslageri. Plåtarna lades över nockbrädan och vattlisterna vid byggnadens gavlar. Plåtarna målades inte, tanken är att de ska mattas av med tiden.

Åtgärder i kvarnkammarens innertak

Kvarnkammarens innertak var skadat över den gamla spisen, i kammarens sydvästra hörn. Skadan innebar att flera plankor lossnat från sina fästen och hängde ner i kammaren. Taket lagades i hela ”rutan”, det vill säga fram till skarven, med pärlsspont lik den befintliga. Längst in i hörnet så är taket endast fäst med skruvar, för att det lätt ska gå att ta bort vid en eventuell fortsatt restaurering.² Den nya delen av taket kommer senare målas av fastighetsägaren med grå linoljefärg från Ovolin, S5005-Y50R, lik den befintliga färgen på resten av taket.

Renovering av fönster

Fönstret till höger om huvudentrén i markplan var illa åtgånget. Karmunderstycket, samt både bågunderstyckena byttes. Nya glas sattes i, fönstret kittades och målades om i kulören vit titan/zink linoljefärg från Ottossons färgmakeri. Innanför fönstret, i kvarnens källare, lagades stödmuren med hydrauliskt bruk från Finja.

² Se vidare rubriken *Ny skada*.

Resultat

Översynen av taket, åtgärderna i kvarnkammarens innertak och reoveringen av fönstren på Eriksbergs kvarn har skett enligt länsstyrelsens beslut och är godkända ut ett antikvariskt perspektiv.

Ny skada

En ytterligare skada upptäcktes i huset sydvästra hörn när det skadade taket över kvarnkammaren togs ner. Det handlar om rötskadade stockar i väggen ovanför kammaren. Skadan innebär att tre stockar behöver bytas från timmerknuten och cirka 2-3 meter in. Det handlar inte om någon ny skada, utan förmodligen har den funnits sen förra restaureringen runt år 2001-2002. Kanske har den funnits sen skorstenen i kammaren togs bort, vilket förmodligen skedde på 1940-talet.

Bilder

Ett antal takpannor var skadade och byttes ut. Vattbrädan över vindskivan är också sliten. Bild: Ellen Holtermann Wiig, Västmanlands läns museum. Vlm_kmvEHW-1527.

De nya plåtarna över vattbrädan ochnockbrädan på plats. Bild: Vlm_kmvAF-1484.

Taket i kvarnkammaren var skadat i hörnet. Hela "rutan" fram till skarven byttes ut. Bild: Vlm_kmvAF-855.

Taket i kammaren efter åtgärd. Bild: Vlm_kmvAF-1537.

Det skadade fönstret. Bild: Vlm_kmvAF-841.

Det lagade fönstret med nytt stabiliserande, hydrauliskt bruk runt. Bild: Vlm_kmvAF-1530.

Den nyupptäckta rötskadan i väggen ovanför kvarnkammaren. Det nya taket skruvades fast just över skadan, så att det lätt kan lyftas av vid en eventuell framtida åtgärd. Bild: Vlm_kmvAF-1474.

Skadan sedd ovanifrån. Bild: Vlm_kmvAF-1540.

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 160054
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	160054
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Fröänge 3:6
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Västra Skedvi
<i>Kommun:</i>	Köping
<i>Ägare-beställare:</i>	Christer Torstensson
<i>Entreprenör:</i>	MA Bygg AB
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Anders Frid Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-19-5